

Maria Dolors Orriols, viure i escriure

Montserrat Bacardí

E Eumo
Editorial

ÍNDIX

Presentació	11
1. Infantesa i joventut	15
2. Una noia casada	29
3. Mare en guerra	37
4. Una cambra pròpia en la postguerra	45
5. Tres llibres (i una traducció) en tres anys	63
6. I, encara, una revista: <i>Aplec</i> (1952)	81
7. Periodisme de subsistència	91
8. Dues novel·les testimoniales (i un esborrany)	103
9. En el món de l'art	125
10. París, sempre París	143
11. Un bon cop de porta	159
12. Treballar, escriure	177
13. Escampar la boira	193
Cronologia	201
Bibliografia	205
Índex de noms	213

PRESENTACIÓ

Qui era, ben bé, Maria Dolors Orriols? Què va escriure? Més enllà d'aparèixer el seu nom en els estudis literaris, en l'apartat d'«altres» narradors de postguerra, què en sabem? Quina mena de llegat va deixar-nos? Què el singularitza respecte al d'altres d'escriptors coetanis?

Orriols pertany a l'àmplia generació que va «viure a des-temps» (Capmany 1997: 199), la «generació sacrificada» (Iglésies 1951: 229) o «frustrada» (Orriols 1990: 14), la que va garantir «la continuïtat literària de Catalunya en la seva etapa més tètrica» (Fuster 1988: 339). Nascuda a Vic el 1914 i formada en els ideals catalanistes populars de la Mancomunitat i de la República, en acabar la guerra, el 1939, era massa jove per a haver començat a escriure seriosament i massa gran per a doblegar-se al jou franquista. En tant que dona i escriptora en una llengua perseguida, va sofrir un doble exili interior, llarg i penós. Gràcies a la seva pertinàcia —i a una certa influència en l'aparell de la censura—, entre 1949 i 1952 va publicar dos llibres de contes, *Cavalcades* i *Reflexos*, una novel·la, *Retorn a la vall*, i una revista, *Aplec*, l'única en català amb permís oficial de la postguerra. Després, per guanyar-se la vida, va fer de periodista *freelance* (a *Automoto*, *El Correo Catalán*, *Glosa*, *Liceo*, *Revista*...) i de marxant d'art (aquí i a París). Fins al 1980 no va donar a conèixer la novel·la següent, *Cop de porta*. En la dècada dels vuitanta i al començament dels noranta va editar totes les altres: *Contra-*

dansa (1982), *Petjades sota l'aigua* (1984), *Molts dies i una sola nit* o *Una altra sonata a Kreutzer* (1985), *El riu i els inconscients* (1990) i *Una por submergida* (1992). Algunes van sortir amb un retard de molts anys quant a la data d'escriptura, fet decisiu per a entendre que passessin gairebé desapercebudes: *El riu i els inconscients*, acabada el 1953, hauria estat una de les primeres novel·les catalanes a abordar la guerra i la derrota de la postguerra, abans de títols tan emblemàtics com *Incerta glòria* (1956), de Joan Sales, o *La plaça del Diamant* (1962), de Mercè Rodoreda; igualment, *Petjades sota l'aigua*, enllestida el 1955, relat coral —i compromès— sobre la construcció d'un pantà i l'arribada dels «altres catalans», tenia molts components de novel·la «realista» o «social». La seva obra, en recerca i mutació constants, va topar amb el silenci forçós: sempre va anar «a destemps».

De formació autodidacta —i amb una vida personal intricada—, va treballar sense descans per adquirir un bagatge literari i per conferir ambició i qualitat als seus textos. Va escriure contra l'adversitat, amb coratge i constància. És clar que en treia uns rèdits, perquè ho necessitava: va concebre l'escriptura com una teràpia o un bàlsam, un refugi o un descans, un alliberament i una salvació. En els setanta anys llargs de dedicació, vida i literatura es van confondre, intencionadament.

La nostra porta d'entrada al món narratiu de Maria Dolors Orriols es va produir a partir de la lectura d'*El riu i els inconscients*, l'any 1990. A mesura que avançàvem en la crònica d'aquells temps convulsos, ens preguntàvem com havia estat que aquella novel·lista tan poderosa havia quedat negligida. Vam buscar i vam remenar, rere la petja d'informacions, notícies, ressenyes, comentaris... Un parell d'anys després en vam poder llegir *Una por submergida*, i el 2003, les pertorbadores memòries, *Escampar la boira*. El 2004 el PEN va dedicar-li

un *Àlbum Maria Dolors Orriols*, coordinat per Joana Bel, que vindicava, per mitjà de veus diferents, la vàlua de la seva obra. Sempre ens havia quedat el neguit de no saber-ne més, de no tenir-ne a l'abast altres títols —avui per avui, tots descatalogats. El seu nom sortia recurrentment —en lletra menuda—, al costat d'altres com ara Montserrat Abelló, Agustí Bartra, Maria Aurèlia Capmany, Anna Murià, Teresa Pàmies, Cèlia Suñol... I la recança ressorgia.

Un felix atzar ens va posar en contacte amb el seu fill, el físic Antoni Lloret, que conservava tots els papers de la seva mare: un munt de capses, arxivadors, carpetes i llibretes (ara, en procés de classificació, a la Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya). De la munió de peces inconnexes, n'emergia una figura que s'engrandia i una obra que s'eixamplava. Hi descobríem dades desconegudes, relacions i amistats, vincles professionals, correspondència, dietaris, obres publicades i inèdites, (auto)traduccions... No sabíem on ens duria, aquell cúmulo de papers, però no podíem —ni volíem— quedar-nos a l'escapça, ens calia escodrinjar cada document per a mirar de recompondre el trencacloques: d'on sorgia aquella febre creadora?, què la propulsava?, què perseguia?, com es plasmava?, o bé, amb qui era compartida?, com va ser rebuda?, com ens interpel·la a ulls d'avui?

El nostre propòsit no ha estat altre que esbossar un retrat de l'escriptora Maria Dolors Orriols i oferir una primera guia de lectura de les seves obres, publicades i inèdites, amb el benentès que «l'obra i la vida es desenvolupen en esferes interdependents, però diferents» (Solà 2017: 134), conscients del perill intrínsec que comporten aquesta mena de temptatives: «Molts escriuen el que anomenen “vides” d'altres persones, és a dir, reuneixen una sèrie d'esdeveniments i la persona a qui li han passat queda inconeguda» (Woolf 2018: 15). Al capdavant, la «il·lusió biogràfica» (Bourdieu 1994) sempre és això:

una il·lusió, una quimera, un impossible que ha de fer front a l'hibridisme o a la «impuresa» consubstancials del gènere (Dosse 2005), sempre en terra de ningú, a mig camí de l'erudició i la creació, de la veritat i la versemblança.

Quan els senyals del jeroglífic resultaven indesxifrables o no acabaven d'encaixar, hem tingut la fortuna de poder recórrer a la memòria i a les vivències personals dels seus descendents, infatigables davant la nostra insistència. Ens plau agrair, doncs, les nombroses trobades i les sessions maratonia-nes de feina amb Antoni Lloret Orriols, Nan Orriols Puig i Núria Orriols Arumí, de vegades davant els papers i d'altres —per sort— davant un bon dinar. Igualment, per motius diferents, ens plau reconèixer l'ajut de Lluís Ahicart, Montse Ayats, Josefina Caball, Carles Castellanos, Núria Coma, Maria Rosa Flotats, Francesc Foguet, Montserrat Franquesa, Alba Gené, Joaquim Gestí, Pilar Godayol (far i factòtum), Teresa Julio, Jordi Mas, Francesc Parcerisas, Joaquim Sala-Sanahuja, Mireia Sopena (consiliària), Antoni Tort i Dolors Udina. Aquest llibre, encara que no ho sembli, també és seu.

* * *

Maria Dolors Orriols, viure i escriure s'inscriu en les activitats del Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC) (2017, SGR 1155). Va rebre un ajut de la Institució de les Lletres Catalanes per a activitats literàries, en la modalitat d'investigació, l'any 2017. Un jurat format per Joaquim Mallafrè, Josep Massot i Muntaner i Damià Pons li ha atorgat el premi Fundació Mercè Rodoreda, de l'Institut d'Estudis Catalans, corresponent a l'any 2019. S'inscriu en el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC) (2017, SGR 1155).

CRONOLOGIA

- 1914 Maria Dolors Orriols i Monset neix, el 25 de gener, al número 9 de la plaça Major de Vic, a can Merinos.
- 1916 Neix el seu germà Joan.
- 1917 Comença a anar a estudi a les monges de l'Escorial, de l'orde de les Vedrunes.
- 1918 Neix la seva germana Maria Teresa.
- 1920 Rep la primera comunió de mans del canonge Jaume Collell.
- 1922 Neix el seu germà Lluís.
- 1924 Neix la germana petita, Montserrat.
- 1928 Cau greument malalta de tifus, com els seus germans Joan i Montserrat, que mor a quatre anys.
- 1929 Coneix el metge Nicolàs Lloret i Barber.
- 1931 Es casa amb Nicolàs Lloret, el 12 de juliol, a La Corba.
- 1932 Escriu un breu dietari, els mesos de maig i juny, que és reprès pel maig i l'octubre de 1933.
- 1935 Neix, el 13 de maig, el seu fill Antoni.
- 1936 Passa algunes setmanes d'hivern a la Vila Joiosa, on és intervinguda d'urgència a causa d'un abscess. Pel maig es trasllada a Aiguafreda. En esclatar la guerra, d'Aiguafreda es desplaça a Vic, a la casa pairal. Mor l'àvia materna, Teresa Soldevila.
- 1937 Instal·lada de nou a Barcelona, pel maig escriu un altre breu dietari. Lloga la planta baixa d'una torreta a Premià de Dalt per passar-hi l'estiu. Fa amistat amb Alexandre Riera i Còrdova. A la tardor torna a Barcelona.
- 1939 Nicolàs Lloret és empresonat a la Model, del 3 de juny al 7 d'octubre, acusat de rebel·lió militar, en tant que metge activista d'un hospital públic de la Generalitat de Catalunya; després, és inhabilitat durant deu anys. El seu germà, Lluís Orriols, s'instal·la al seu pis de Barcelona, on viu més de deu anys, fins al 1950.

- 1940 En la llibreta «Crítica», que s'allarga fins al 1943, recull impressions de lectures recents.
- 1942 Entre l'1 de gener i el 10 de setembre, escriu un dietari. Escriu el conte infantil «Estima i no temis res...», il·lustrat pel seu germà Lluís.
- 1943 El seu germà Joan és regidor de l'Ajuntament de Vic, fins al 1947, en qualitat d'excombatent i de militant de Falange Española Tradicionalista y de las JONS.
- 1945 Després d'haver-ne llegit alguns contes, Manuel Brunet l'encoratja a escriure. També rep el suport de Josep Pous i Pagès i de Joan Petit.
- 1946 Comença a col·laborar a la revista *Liceo*.
- 1947 Amb l'autorització marital corresponent, obté el passaport i fa el primer viatge a París, en el qual coneix de primera mà l'existencialisme.
- 1948 *Retorn a la vall* queda finalista en la segona convocatòria del premi Joanot Martorell, que s'endú Maria Aurèlia Capmany per *El cel no és transparent*.
- 1949 Mor la mare, Maria Monset, a seixanta-tres anys. Publica el primer llibre, *Cavalcades*, de contes, a l'editorial Aymà. Aquell mateix any el llibre havia merescut el premi Concepció Rabell dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili, celebrats a Montevideo; el consistori era format per Eugeni Alsina, Pau Bosch, Cèsar-August Jordana, Avenir Rossell, Josep Rovira i Armengol, Carles Sàbat i Margarida Sabaté.
- 1950 Publica la primera novel·la, *Retorn a la vall*, a l'editorial Juris.
- 1951 Publica el llibre de contes *Reflexos*, al Club de Divulgació Literària. Amb Josep Planchart, funda aquest Club, amb vista a l'edició i la venda de llibres per subscripció. Assisteix a la tertúlia El Cimbori, impulsada per Carles Sala.
- 1952 Sota l'èmpara del Club de Divulgació Literària, edita l'únic número d'*Aplec*, la primera revista publicada en català amb permís oficial de la postguerra. Tradueix *La nova història de Mouchette*, de Georges Bernanos, que queda inèdita. Comença a col·laborar a *Revista. Semanario de Actualidades, Artes y Letras*.
- 1953 Acaba d'escriure la novel·la *El riu i els inconscients*, que roman inèdita fins al 1990. S'enceta la correspondència amb Agustí Bartra i Anna Murià. Treballa com a secretària de redacció, durant quatre anys, a la revista *Automoto*.

- 1954 Escriu el «Pórtico» mensual, fins al 1962, de *Glosa. Revista de Actualidad y Amenidades para la Clase Médica Española*.
- 1955 Acaba d'escriure la novel·la *Petjades sota l'aigua*, que resta inèdita fins al 1984.
- 1957 Es fa càrrec, uns quants mesos, de la secció «Hogar y Decoración» d'*El Correo Catalán*.
- 1959 *El riu i els inconscients* rep el premi extraordinari Ramon Turró als Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili, celebrats a París, per mitjà d'un consistori format per Just Cabot, Josep Carner, Ambrosi Carrion, André Chamson, Ventura Gassol, Pierre Vil·lar i Ramon Xuriguera. Un cop acabada la carrera de físiques, el seu fill, Antoni Lloret, s'instal·la a París.
- 1960 Escriu la novel·la *Tu, Gregori, i jo, Joana*, inacabada i inèdita. Mor el pare, Ramon Orriols, a vuitanta anys. Esdevé sotsdirectora del Museu d'Art Contemporani de Barcelona (precedent de l'actual MACBA), comandat per Alexandre Cirici Pellicer, fins al 1963, que va tancar.
- 1961 Neix a París la seva única neta, Eva Lloret Flotats, filla d'Antoni Lloret i de Maria Rosa Flotats.
- 1962 Coneix Pierre Delabre, que arriba a Barcelona com a ajudant de direcció de l'Institut Francès de Barcelona. Tots dos col·laboren en el muntatge de l'exposició d'August Puig exhibida al Museu i comença una relació que es manté fins al final de les seves vides.
- 1964 Pierre Delabre és nomenat director del centre cultural francès a Alger; s'inicia la correspondència entre ambdós. Funda l'Institut de Difusión e Información de Artes Plásticas (IDIAP), empresa que aixopluga la seva activitat com a marxant d'art.
- 1965 Amb el pintor Bernat Ylla, organitza una exposició de pintura i escultura catalana al Musée d'Art Moderne de la Ville de París.
- 1968 Organitza diverses mostres d'art contemporani en barris obrers, en el marc d'unes Jornadas de Extensión Cultural, dirigides per Enric Jardí i promogudes per l'Ajuntament de Barcelona.
- 1972 Adquireix un petit apartament a París, al número 2 de la plaça de Barcelona, al barri d'Auteuil, on passa temporades.
- 1973 Amb Pierre Delabre, organitza una exposició de la pintora surrealista Aline Gagnaire, gran amiga seva, a la Galeria Nova de Barcelona.
- 1976 Mor el seu marit, Nicolàs Lloret, a setanta nou anys. Abandona l'ofici de marxant d'art.

- 1978 Simpatitza amb el Partit dels Socialistes de Catalunya, acabat de crear, però se n'aparta quan s'associa amb el Partit Socialista Obrer Espanyol.
- 1979 S'autotradueix al castellà *Cavalcades*, amb vista a una possible traducció francesa de l'obra. Als anys vuitanta també va traduir-s'hi *Cop de porta* i *Molts dies i una sola nit*.
- 1980 Publica la novel·la *Cop de porta*, a l'editorial Pòrtic.
- 1982 Publica la novel·la *Contradansa*, a l'editorial Pòrtic.
- 1984 Publica la novel·la *Petjades sota l'aigua*, a l'editorial Eumo.
- 1985 Publica la novel·la *Molts dies i una sola nit o Una altra sonata a Kreutzer*, a l'editorial La Llar del Llibre. Amb Alberta Font, publica la traducció del francès d'*El món fantàstic de Ti Jean L'horizon*, de Simone Schwarz-Bart, a l'editorial Pòrtic.
- 1986 Es reedita *Cavalcades*, a l'editorial Eumo, amb el subtítol *Els homes de cada dia vistos a través dels cavalls*.
- 1990 Publica la novel·la *El riu i els inconscients*, a l'editorial Columna.
- 1991 Neix la seva besneta Sarah.
- 1992 Publica la novel·la *Una por submergida*, a l'editorial Columna.
- 1993 Neix el seu besnet Simon. Escriu el text autobiogràfic *Escriure*, inèdit.
- 1995 Enllesteix la novel·la inèdita *El moviment del cercle*. Abans ja havia aplegat un conjunt de «Narracions», sota títols diversos.
- 1997 Amb *El moviment del cercle*, queda finalista del premi Sant Joan, que s'enduu Ramon Folch i Camarasa per *Testa de vell en bronze*. Mor Aline Gagnaire, a vuitanta-cinc anys.
- 2003 Publica el llibre de memòries *Escampar la boira*, a l'editorial Absis.
- 2004 El PEN Català li dedica un *Àlbum Maria Dolors Orriols*, coordinat per Joana Bel.
- 2006 Mor Pierre Delabre, a setanta-nou anys.
- 2008 Amb l'ajut del fill, a l'estiu escriu la darrera novel·la, *Un vent i pocs conscients*, a Cabriels. El 23 d'agost mor a la Residència de la Immaculada de Barcelona, a noranta-quatre anys.
- 2018 La Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya rep de mans del fill, Antoni Lloret Orriols, el llegat literari de Maria Dolors Orriols.